

Sporten en bewegen in Breda

In opdracht van:
Gemeente Breda

Uitgave:
Gemeente Breda
BBO/Onderzoek en Informatie

Projectnummer: 10141

Claudius Prinsenlaan 10
4811 DJ Breda
Telefoon 076-5293513
E-mail: onderzoek@breda.nl
Bronvermelding verplicht

1.	Inleiding.....	8
1.1.	Achtergrond.....	8
1.2.	Onderzoeksopzet.....	8
2.	ONDERZOEKSKADER	9
2.1.	Landelijke definities.....	9
2.2.	Keuzes Breda 2001-2016	9
2.3.	Praktische concretisering definities	10
3.	SPORTPARTICIPATIE	11
3.1.	Sportparticipatie en frequentie	11
3.2.	Beoefende sporten.....	12
3.3.	Sportparticipatie naar doelgroep.....	13
3.4.	Redenen om te sporten	15
3.5.	Redenen om niet te sporten.....	16
3.6.	Zelfbeeld sporter	17
4.	WIJZE VAN SPORTBEOEFENING	18
4.1.	Organisatorisch verband.....	18
4.2.	Trainingsverband/competitie.....	20
4.3.	Plaats van sportbeoefening	22
4.4.	Eigendomsverdeling officiële binnen- en buitensportaccommodaties.....	24
4.5.	Beoordeling officiële binnen- en buitensportaccommodaties	26
4.6.	Tevredenheid sport- en beweegfaciliteiten in de eigen omgeving.....	27
5.	BEWEGEN.....	28
5.1.	Achtergrond.....	28
5.2.	Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB)	28
5.3.	Fitnorm	29
5.4.	Combinorm.....	30
5.5.	Samenvattend beweegnormen	30
5.6.	Gewicht, lengte en BMI	31
	Bijlage	34

SAMENVATTING

In oktober 2016 zijn door middel van zowel telefonisch, schriftelijk als internetonderzoek 2864 Bredanaars, representatief voor de bevolking van 6 jaar en ouder, ondervraagd. Het doel van het onderzoek was om een beeld te krijgen van de sportparticipatie van Bredanaars en de mate van bewegen. Hier volgt een korte samenvatting:

Sportparticipatie

Het afgelopen jaar heeft zeven op de tien Bredanaars van 6 jaar en ouder twaalf keer of vaker gesport.

Mannen sporten vaker dan vrouwen. De sportparticipatie daalt met de leeftijd. Hoe ouder de Bredenaar, hoe minder hij of zij sport. Bredanaars met een hogere opleiding/inkomen sporten relatief vaker.

Tabel S1: Frequentie sportparticipatie (in % alle Bredanaars van 6 jaar en ouder)

	'01	'05	'07	'10	'12	'14	'16	6-15 jr	16+
<i>Sportparticipatie (c+d+e)</i>	63%	62%	65%	67%	67%	68%	69%	88%	66%
a. Niet	34%	36%	32%	30%	28%	28%	27%	10%	30%
b. Incidenteel (1-11x per jaar)	3%	2%	3%	3%	5%	4%	4%	2%	4%
c. Onregelmatig (12-59x per jaar)	24%	22%	23%	22%	22%	21%	21%	15%	22%
d. Regelmatig (60-119x per jaar)	19%	19%	22%	23%	22%	20%	21%	23%	20%
e. Intensief (> 120 keer per jaar)	21%	21%	21%	23%	24%	27%	27%	51%	24%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Beoefende sporten

De meest beoefende sporten in Breda zijn fitness, hardlopen/joggen/trimmen en wielrennen/mountainbiken/fietsen.

Tabel S2: Beoefende sporten (in % alle Bredanaars van 6 jaar en ouder)

	2001	2005	2007	2010	2012	2014	2016
1. Fitness (binnen alleen+groep en buiten)	18%	25%	30%	30%	30%	30%	28%
2. Hardlopen/joggen/trimmen	6%	9%	8%	11%	15%	16%	15%
3. Wielrennen/mountainbiken/toerfietsen	11%	8%	8%	8%	7%	8%	9%
4. Veldvoetbal	7%	6%	8%	8%	8%	9%	8%
5. Tennis	11%	10%	10%	9%	9%	8%	7%
6. Hockey	4%	6%	5%	5%	8%	6%	6%
7. Zwemsport	12%	8%	9%	8%	7%	7%	5%
8. Wandelsport	6%	4%	5%	5%	4%	4%	5%
9. Golf	3%	4%	5%	4%	6%	6%	4%
10. Danssport	4%	4%	4%	5%	5%	3%	3%

De sporten variëren naar doelgroep. Zo is de meest beoefende sport van jongens veldvoetbal op afstand gevolgd door hockey en tennis. Bij meisjes is dit hockey, op afstand gevolgd door danssport, gymnastiek/turnen en paardensport. Volwassen mannen en vrouwen doen beiden het meest aan fitness en hardlopen. De resultaten zijn vrijwel niet veranderd ten opzichte van 2014.

Redenen om wel/niet te sporten

De belangrijkste reden voor sporters om te sporten is lichaamsbeweging (gezondheid). Daarnaast sporten veel Bredanaars om aan hun conditie, kracht of lenigheid te werken en omdat sporten plezierig (leuke activiteit) is.

De niet-sporters sporten met name niet omdat ze vinden dat ze al genoeg lichaamsbeweging hebben, hun gezondheid sporten niet toelaat, ze het te duur vinden, ze hier geen tijd voor hebben vanwege werk/gezin of omdat ze andere dingen leuker vinden om te doen.

Zelfbeeld sporter

Van de Bredanaars ziet 35% zichzelf als sporter. Dit is iets lager dan in 2012/2014 en vergelijkbaar tot hoger dan in de jaren daarvoor. Logischerwijs hangt dit "sportgevoel" in grote mate samen met de daadwerkelijke sportbeoefening. Mannen, jongeren tot 25 jaar en mensen met een hoger inkomen voelen zichzelf relatief vaker 'sporter'.

Wijze van sportbeoefening

Een sporter kan op verschillende manieren sport beoefenen: in verenigingsverband, in commercieel verband, ongeorganiseerd met vrienden, familie of alleen. Daarnaast kan de sport ook beoefend worden binnen het bedrijf, via sociaal-cultureel werk of op andere manieren georganiseerd zijn. Het organisatorisch verband hangt rechtstreeks samen met de sport die wordt beoefend. Ruim vier op de tien mensen sport in verenigingsverband. Dit laat een lichte daling ten opzichte van de afgelopen jaren zien. Jongeren beoefenen hun sport vaker in verenigingsverband, volwassenen vaker ongebonden.

Tabel S3: Organisatorisch verband meest beoefende sporten

	2001	2005	2007	2010	2012	2014	2016
In verenigingsverband	40%	42%	45%	46%	47%	45%	41%
Commercieel verband (sport-/ fitnesscentrum)	24%	24%	26%	29%	25%	23%	23%
Ongebonden, alleen	33%	33%	28%	35%	37%	38%	35%
In groepsverband met familie/ vrienden	#	#	#	#	#	26%	28%
Anders georganiseerd	10%	10%	10%	15%	15%	19%	18%

Plaats van sportbeoefening

Van alle sporters beoefent 87% hun sport binnen Breda. Binnen Breda wordt het vaakst gesport in een officiële binnensportaccommodatie. Binnen Breda worden squash, schaatsen, fitness (groep), judo, gymnastiek, dansen, vecht- en verdedigingssporten voornamelijk in officiële binnensportaccommodaties gedaan. Hockey, veldvoetbal en tennis worden in Breda met name in officiële buitensportaccommodaties gedaan.. Daarnaast sport vier op de tien sporters (mede) buiten Breda..

Tabel S4: Voorziening of plaats van beoefening van alle sporten

	2012	2014	2016		2012	2014	2016
Binnen Breda	86%	87%	87%	Buiten Breda	42%	37%	39%
Officiële binnensport accommodatie	39%	42%	38%	Officiële binnensport accommodatie	10%	9%	9%
Officiële buitensport accommodatie	24%	23%	25%	Officiële buitensport accommodatie	12%	10%	10%
Sportvoorziening in openbare ruimte	10%	7%	9%	Sportvoorziening in de openbare ruimte	6%	4%	4%
Andersoortige voorziening	22%	25%	26%	Andersoortige voorziening	17%	19%	20%

Beoordeling sportaccommodaties en sport- en beweefaciliteiten

Van alle volwassen sporters geeft 56% aan gebruik te maken van een officiële accommodatie, vaker een binnensportaccommodatie, dan een buitensportaccommodatie. Beide soorten accommodaties worden gemiddeld met een 7,7 beoordeeld.

Van alle volwassen Bredanaars is ruim zeven op de tien tevreden met de sport- en beweefaciliteiten in de eigen omgeving, slechts 3% is niet tevreden. De overige 25% heeft geen duidelijke mening, dit zijn relatief vaker de mensen die niet sporten.

Bewegen

De beweefnorm is voor volwassenen gebaseerd op minimaal 30 minuten matig intensief bewegen op minimaal 5 dagen per week. Voor kinderen/jongeren geldt een beweefnorm van matig intensief bewegen van minimaal een uur op alle dagen van de week. In oktober 2016 voldeed de helft van de volwassen Bredanaars aan de beweefnorm en drie op de tien kinderen.

Tabel S5: Aantal dagen per week lichaamsbeweefing (volw. 30 min./kinderen 60 min) en % voldoet aan norm

	2007 (zomer)	2010 (sept-okt)	2012 (okt)	2014 (sept-okt)	2016 (okt)
Gemiddeld aantal dagen	4,9	4,5	4,4	4,4	4,3
Norm: Kinderen 6-17 jaar (7 dagen 60 min.)	40%	30%	29%	30%	31%
Norm: Volwassenen 18+ (5 dagen 30 min.)	65%	55%	52%	51%	50%

Daarnaast is aan zowel jongeren als volwassenen het aantal dagen gevraagd waarop zij minimaal 20 minuten zwaar inspannende lichaamsbeweefing doen, waarbij zij sneller gaan ademen en bezweet raken. Om te voldoen aan de Fitnorm moet men minstens drie keer per week gedurende 20 minuten van deze intensieve lichaamsbeweefing verrichten. 39% van de Bredanaars voldoet aan deze norm. Hoe hoger de leeftijd, des te minder vaak er intensief wordt bewoefen.

Gewicht, lengte en BMI

De gemiddelde Bredanaar van 16 jaar en ouder is 174 cm lang en weeft 75 kilo. Dit is de laatste jaren redelijk constant, evenals de gemiddelde BMI.

Kinderen van 6 - 15 jaar zijn gemiddeld 152 cm lang en weefen 42 kilo. Dit is zowel iets langer als iets zwaarder dan in eerdere jaren.

Tabel S6: Lengte en gewicht volwassen Bredanaar (16+) en kinderen van 6-15 jaar

	2007	2010	2012	2014	2016
Volwassenen(16+)					
Gemiddelde lengte	174	174	174	174	174
Gemiddeld gewicht	74kg	75 kg	75kg	75kg	75kg
Gemiddelde BMI	24	25	25	25	25
% volwassenen met overgewicht	35%	41%	39%	39%	40%
Kinderen (6-15 jaar)					
Gemiddelde lengte	150	148	150	151	152
Gemiddeld gewicht	41kg	39kg	40kg	40kg	42kg
Gemiddelde BMI	18	18	17	17	18
% kinderen met overgewicht	12%	15%	12%	10%	11%

1. Inleiding

1.1. Achtergrond

Om inzicht te krijgen in de sportbeoefening van Bredanaars van 6 jaar en ouder is dit onderzoek in 2016, net als in 2001, 2005, 2007, 2010, 2012 en 2014, verricht volgens de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek (RSO). Deze richtlijn bevat afspraken over de (basis)vraagstelling van grootschalig sportdeelname-onderzoek op landelijk en gemeentelijk niveau.

De RSO is een onderzoeksprotocol met een standaard vragenlijst over sportbeoefening. Ook bevat de RSO richtlijnen voor de presentatie van gegevens, de zogenaamde kengetallen. Naast de RSO-vragen is een aantal extra vragen gesteld over bewegen in het algemeen en is er een verband gelegd tussen bewegen en de Body Mass Index (BMI) van de Bredase bevolking.

1.2. Onderzoeksopzet

Het onderzoek, door middel van een enquête, heeft als doel om de ontwikkeling van de sportparticipatie in Breda te volgen en vinger aan de pols te houden. Het onderzoek is dit jaar voor de zevende keer gehouden en wordt gemiddeld genomen elke twee jaar herhaald. Door sportparticipatie zodanig trendmatig te volgen, bestaat de mogelijkheid om veranderingen door de jaren heen te meten.

Dit jaar zijn de vragen over sportparticipatie meegelopen met de jaarlijks omnibus enquête. De omnibusenquête is een gecombineerde schriftelijke en internetenquête onder een representatieve steekproef van volwassen Bredanaars. Om net als voorgaande jaren ook een beeld te krijgen van de sportparticipatie onder kinderen van 6 jaar en ouder is er extra telefonisch onderzoek verricht onder 500 ouders met 1 of meer kinderen in de leeftijd van 6 tot 18 jaar.

Per groepering is een aselechte steekproef uit het bevolkingsbestand getrokken. Alle geselecteerde inwoners hebben in oktober een aankondigingsbrief gekregen met het verzoek om de vragenlijst digitaal in te vullen. In de rappelfase is tevens een schriftelijke vragenlijst meegestuurd.

In totaal zijn er zo gegevens verzameld over 2864 inwoners van Breda van 6 jaar en ouder. Dit betekent dat de uitkomsten van deze enquête voor de gemeente Breda zeer nauwkeurig genoemd kunnen worden. In Bijlage 1 staan de aantallen respondenten waar de resultaten op gebaseerd zijn.

De diverse bevolkingsgroepen van Breda zijn qua omvang niet gelijk. Om uitspraken voor de hele gemeente te kunnen doen, heeft een weging naar het aantal bewoners per geslacht, leeftijdsgroep en etniciteit plaatsgevonden. In dit rapport zijn uitsluitend de resultaten na weging opgenomen.

2. ONDERZOEKSKADER

2.1. Landelijke definities

In Nederland zijn er verschillende organisaties die zich bezig houden met sportparticipatie en daar gezamenlijk in optrekken. Dit zijn het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), het Mulier Instituut dat de RSO (=Richtlijn Sportdeelname Onderzoek) beheert en het Centraal Bureau voor Statistiek.

Vanuit de historie zijn er verschillende definities voor sportparticipatie in omloop, in tabel 2.1 behandelen we in een vrije vertaling de drie belangrijkste: de “enge”, de “gemiddelde” en de “uitgebreide” definitie.

Tabel 2.1: De belangrijkste definities van sportparticipatie die gebruikt worden *)

Definitie	Type sport	Frequentie	Gemiddeld aantal sporten per sporter	Percentage dat aan deze definitie voldoet (richtinggevend landelijk gemiddelde)
Eng	Sporten die regelmatig worden uitgevoerd en die gebaseerd zijn op lichaamsbeweging. Bij deze definitie wordt seizoensbeweging zoals schaatsen in de winter, skivakantie, wandelen en fietsen als bewegingsvorm, niet meegenomen	Minimaal eens per week	1 à 1,3	50%
Gemiddeld	Sporten die mensen zelf zien/voelen als sport en spontaan noemen	Minimaal eens per maand	1,5 à 2	65%
Uitgebreid	Alle sporten en bewegingsvormen die mensen uit een lijst kiezen, dus ook denksporten, seizoenssporten en recreatiesporten	Minimaal eens per maand	2 à 3	70%

*) Zie bijlage 2)

2.2. Keuzes Breda 2001-2016

Het Mulier Instituut geeft gemeenten in Nederland advies bij het uitvoeren van onderzoek naar sportparticipatie. Door de opkomst van internetonderzoek en de afname van de telefonische mogelijkheden, wordt onderzoek naar sportparticipatie steeds meer via internet- of schriftelijk uitgevoerd, in plaats van telefonisch. Hierbij wordt erkend dat de resultaten door de aanpassing van de methode kunnen wijzigen. Immers, door het visuele aspect van internet- en schriftelijk onderzoek, wordt overgestapt van de gemiddelde definitie naar de uitgebreide definitie. Het Mulier-Instituut laat gemeenten vrij om hierin zelf hun keuze te maken.

Het onderzoek naar sportparticipatie is door de gemeente Breda in de jaren 2001 tot en met 2010 telefonisch uitgevoerd. In 2012 is besloten om mee te gaan in de landelijke richtlijn die het Mulier Instituut hanteert. Sindsdien is het onderzoek grotendeels¹ via internet- en schriftelijk onderzoek tot stand gekomen. Op de volgende pagina wordt de door de gemeente Breda gehanteerde definitie behandeld.

¹ Sportparticipatie kinderen 6-17 jaar is via telefonisch onderzoek tot stand gekomen

2.3. Praktische concretisering definities

De gemeente Breda gaat bij de bepaling van sportparticipatie uit van de gemiddelde definitie, wat betekent dat ook deels wandelen, fietsen en denk- en recreatiesporten mee worden genomen. Verschillen in interpretatie tussen de enge, gemiddelde en uitgebreide interpretatie zitten in:

- De frequentie van de sportbeoefening
- Het wel of niet meenemen van wandelen en fietsen
- Seizoensporten als schaatsen, skiën en klimsporten/bergwandelen, en bijvoorbeeld zwemmen in de zomer
- Denksporten zoals bridge, schaken en dammen
- Recreatiesporten zoals darts, biljarten, jeu de boules, midgetgolf.

In dit onderzoek wordt uitgegaan van de gemiddelde definitie. Onderstaand staat schematisch aangegeven hoe dit is geconcretiseerd.

Tabel 2.3: Sportparticipatie volgens de gemiddelde definitie

Gehanteerde (gemiddelde) definitie sportparticipatie
<p>Sporten die mensen zelf zien/voelen als sport en spontaan noemen. Mensen denken hierbij in eerste instantie aan sporten die je met een bepaalde regelmaat doet, sporten met een bepaalde lichamelijke inspanning en/of competitie sporten. Voorbeelden: fitness, hardlopen/joggen/trimmen, tennis, hockey, voetbal, golf, badminton, etc. Dit zijn sporten die, mits in voldoende frequentie, door alle instanties als sporten worden gezien.</p> <ul style="list-style-type: none">- Mensen die minimaal 12 keer per jaar een bepaalde sport beoefenen waarbij mensen een lijst met 46 sporten wordt voorgelegd.- Wandelen, fietsen en hardlopen worden als sportparticipatie meegerekend als de personen in kwestie zichzelf ook sporter voelen en de frequentie minimaal 12x per jaar is.- Seizoensporten als schaatsen, skiën en klimsporten/bergwandelen, maar ook voor een deel zwemmen worden alleen tot sportparticipatie gerekend als deze 12 keer of meer per jaar worden beoefend.- Denk- en recreatiesporten worden meegenomen als men deze sporten in competitie of toernooiverband beoefent. Op deze manier tellen diegenen die deze sport competitief beoefenen wel mee en de incidentele beoefenaars niet.

3. SPORTPARTICIPATIE

Hoofdstuk 3 behandelt de sportparticipatie in Breda sinds 2001 en geeft inzicht in alle sporten die door de Bredanaars worden beoefend. § 3.3 gaat in op de sportparticipatie en de meest beoefende sporten per doelgroep. In de laatste twee paragrafen wordt gekeken waarom mensen juist wel of niet sporten.

3.1. Sportparticipatie en frequentie

In deze paragraaf wordt gekeken naar de sportparticipatie van de Bredanaar en de frequentie van de sportbeoefening. Dit wordt gedaan middels twee kengetallen van het standaardmodel RSO. De definities hiervan zijn:

- Kengetal 1: "Sportparticipatie": percentage Bredanaars dat 12x per jaar of meer een sport beoefent.
- Kengetal 2: "Frequentie sportparticipatie": 0 keer, 1-11 keer, 12-59 keer, 60-119 keer en ≥ 120 keer

Bij het bepalen van de sportparticipatie wordt dus niet alleen gekeken naar de soort sporten die worden beoefend, maar ook naar de frequentie waarin wordt gesport. Volgens de gehanteerde definitie heeft zeven op de tien Bredanaars van 6 jaar en ouder het afgelopen jaar twaalf keer of vaker gesport. Sinds 2005 is een licht stijgende lijn te zien in sportparticipatie.

Tabel 3.1a: Frequentie sportparticipatie (in % alle Bredanaars van 6 jaar en ouder)

	'01	'05	'07	'10	'12	'14	'16
<i>Sportparticipatie (c+d+e)</i>	63%	62%	65%	67%	67%	68%	69%
a. Niet	34%	36%	32%	30%	28%	28%	27%
b. Incidenteel (1-11x per jaar)	3%	2%	3%	3%	5%	4%	4%
c. Onregelmatig (12-59x per jr)	24%	22%	23%	22%	22%	21%	21%
d. Regelmatig (60-119x per jr)	19%	19%	22%	23%	22%	20%	21%
e. Intensief (≥ 120 keer per jr)	21%	21%	21%	23%	24%	27%	27%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Kinderen sporten meer in vergelijking met volwassenen. Het percentage kinderen dat sport schommelt sinds 2007 rond de 90%. Het percentage volwassenen dat sport geeft sinds 2005 een lichte stijging te zien.

Tabel 3.1b: Frequentie sportparticipatie

	Kinderen (6-15 jaar)							Volwassenen (16+)						
	'01	'05	'07	'10	'12	'14	'16	'01	'05	'07	'10	'12	'14	'16
<i>Sportparticipatie (c+d+e)</i>	83%	77%	89%	90%	93%	91%	88%	61%	60%	62%	64%	64%	65%	66%
Niet	14%	23%	10%	9%	6%	7%	10%	37%	38%	35%	33%	31%	31%	30%
Incidenteel (1-11x per jaar)	3%	-	1%	1%	1%	2%	2%	2%	2%	3%	3%	5%	4%	4%
Onregelmatig (12-59x per jr)	31%	26%	24%	21%	18%	21%	15%	23%	22%	23%	22%	22%	20%	22%
Regelmatig (60-119x per jr)	28%	27%	38%	37%	25%	22%	23%	18%	18%	19%	22%	21%	20%	20%
Intensief (≥ 120 keer per jr)	23%	24%	27%	33%	50%	48%	51%	20%	20%	20%	21%	21%	25%	24%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

3.2. Beoefende sporten

Onderstaande tabel geeft een concrete invulling van sportparticipatie volgens de gehanteerde definitie naar beoefende sporten. De meest populaire sporten in Breda zijn fitness, hardlopen/joggen, wielrennen/toerfietsen, veldvoetbal en tennis.

Tabel 3.2: Beoefende sporten (in % alle Bredanaars van 6 jaar en ouder) (gemiddelde definitie, zie bijlage 2)

	2001	2005	2007	2010	2012	2014	2016
Fitness ²	18%	25%	30%	30%	30%	30%	28%
- Fitness individueel (binnen)	#	#	#	#	21%	23%	23%
- Fitness in groep, zoals aerobics/ spinning/ zumba (binnen)	#	#	#	#	9%	7%	7%
- Fitness buiten, zoals bootcamp	#	#	#	#	#	#	4%
Hardlopen/joggen/trimmen	6%	9%	8%	11%	15%	16%	15%
Wielrennen/toerfietsen/mountainbiken ³	11%	8%	8%	8%	7%	8%	9%
- Wielrennen/toerfietsen	#	#	#	#	#	#	6%
- Mountainbiken	#	#	#	#	#	#	3%
Veldvoetbal	7%	6%	8%	8%	8%	9%	8%
Tennis	11%	10%	10%	9%	9%	8%	7%
Hockey	4%	6%	5%	5%	8%	6%	6%
Zwemsport	12%	8%	9%	8%	7%	7%	5%
Wandelsport	6%	4%	5%	5%	4%	4%	5%
Golf	3%	4%	5%	4%	6%	6%	4%
Danssport	4%	4%	4%	5%	5%	3%	3%
Badminton	3%	3%	2%	2%	3%	2%	2%
Gymnastiek/turnen	3%	2%	2%	2%	2%	2%	2%
Vecht- en verdedigingssporten	2%	2%	2%	3%	2%	2%	2%
Biljart/poolbiljart/snooker	2%	1%	1%	1%	0%	1%	2%
Yoga (ook pilates en poweryoga)	#	#	#	#	#	#	2%
Skeelers/skaten	3%	2%	1%	1%	1%	2%	1%
Volleybal	2%	2%	1%	2%	2%	2%	1%
Paardensport	2%	3%	2%	2%	3%	2%	1%
Atletiek	1%	0%	1%	1%	2%	2%	1%
Squash	3%	2%	2%	1%	2%	2%	1%
Zeilen/surfen	2%	1%	1%	1%	1%	2%	1%
Skiën/langlaufen/snowboarden	3%	3%	4%	2%	1%	1%	1%
Bridge	2%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
Schaatsen	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
Judo	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
Jeu de boules/koersbal	2%	1%	0%	0%	1%	1%	1%
En verder (1% of minder): basketbal, bowling, roeien, schaken, tafeltennis, dammen, duiksport, handbal, honkbal/softbal, kano, (berg)klimsport ⁴ , korfbal, midgetgolf, motorsport, schietsport, waterpolo, etc							

Niet uitgesplitst, niet apart gevraagd;

² T/m 2010 werden landelijk drie categorieën fitness voorgeschreven (conditie, kracht en aerobics). In 2012 en 2014 was fitness teruggebracht tot twee categorieën (fitness cardio/kracht en aerobics/steps/spinning). In 2016 is de nadruk op binnen/ buiten en individueel/groepsverband gekomen met drie categorieën (binnen individueel, binnen groepsverband en buiten).

³ In 2016 is Wielrennen/toerfietsen/mountainbiken gesplitst in 2 categorieën

⁴ T/m 2014: klimsport/bergwandelen

3.3. Sportparticipatie naar doelgroep

In deze paragraaf wordt gekeken naar de sportparticipatie per sport/doelgroep.

Mannen sporten vaker dan vrouwen, overigens is dat verschil bij jongens en meisjes nog niet te zien. De sportparticipatie daalt naarmate de leeftijd stijgt; hoe ouder de Bredanaar wordt, hoe minder hij/of zij sport. Bredanaars met een hogere opleiding/inkomen sporten vaker in vergelijking met Bredanaars met een lagere opleiding/inkomen. Dit heeft overigens voor een deel ook te maken met de leeftijd. 65-plussers hebben relatief vaker een lagere opleiding/inkomen en sporten ook minder.

Tabel 3.3a: Sportparticipatie naar doelgroep (% sport 12x per jaar of meer)

	'01-'05	'07-10	'12	'14	'16
Totaal Breda	63%	66%	67%	68%	69%
<i>Naar sekse (6+)</i>					
Man	68%	68%	70%	71%	72%
Vrouw	60%	64%	64%	65%	65%
<i>Naar leeftijd (6+)</i>					
6-15 jaar	82%	89%	93%	92%	88%
16-24 jaar	71%	74%	79%	77%	79%
25-44 jaar	73%	67%	73%	75%	77%
45-64 jaar	59%	60%	60%	60%	61%
65+	41%	48%	45%	50%	49%
<i>Naar opleiding (18+)</i>					
Lager	42%	42%	41%	46%	40%
Middelbaar	67%	63%	62%	63%	62%
Hoger	78%	73%	75%	76%	80%
<i>Naar inkomen (18+)</i>					
< € 2.100,-	-	44%	49%	53%	50%
€ 2.100,- € 3400,-	-	67%	62%	68%	75%
> € 3400,-	-	75%	76%	78%	80%

Onderstaande tabel geeft voor de meest beoefende sporten de verdeling naar leeftijd, jongen/meisje en volwassen man/vrouw. De meest beoefende sport van jongens is veldvoetbal, gevolgd door hockey en tennis. Bij meisjes is dit hockey, gevolgd door danssport, gymnastiek/turnen en paardensport.

Volwassen mannen en vrouwen doen beiden het meest aan fitness en hardlopen.

Mannen doen daarnaast relatief vaak aan wielrennen/toerfietsen/mountainbiken en voetballen

Tabel 3.3b: Meest beoefende sporten naar leeftijd en sekse

	To- taal	6-15j	16-24j	25-44j	45-64j	65+	6-15j		16+	
							♂	♀	♂	♀
Fitness (binnen individ+groep en buiten)	28%	3%	39%	43%	28%	16%	3%	2%	26%	30%
Hardlopen/joggen/trimmen	15%	2%	11%	29%	15%	4%	3%	2%	16%	13%
Wielrennen, toerfietsen, mountainbiken	9%	1%	3%	13%	12%	6%	2%	1%	14%	4%
Veldvoetbal	8%	29%	17%	7%	2%	0%	50%	7%	15%	2%
Tennis	7%	9%	5%	8%	8%	6%	10%	8%	8%	6%
Hockey	6%	23%	11%	5%	2%	0%	12%	34%	4%	8%
Wandelsport	5%	0%	0%	3%	9%	9%	0%	0%	3%	7%
Zwemsport (excl. waterpolo)	5%	8%	2%	4%	4%	5%	6%	9%	4%	5%
Golf	4%	1%	2%	3%	7%	4%	1%	0%	5%	3%
Danssport	3%	10%	5%	4%	1%	1%	1%	18%	1%	6%
Badminton	2%	1%	2%	2%	2%	1%	1%	1%	2%	1%
Biljart/poolbiljart/snooker	2%	0%	1%	2%	2%	5%	0%	0%	4%	0%
Bowling	2%	0%	2%	3%	1%	2%	0%	0%	2%	2%
Bridge	2%	0%	0%	0%	1%	7%	0%	0%	2%	2%
Gymnastiek/turnen	2%	7%	1%	1%	1%	2%	4%	10%	1%	3%
Vecht- en verdedigingssporten	2%	5%	3%	2%	0%	0%	6%	4%	2%	1%
Yoga (ook pilates en poweryoga)	2%	0%	0%	4%	3%	1%	0%	0%	0%	4%
Atletiek	1%	4%	1%	1%	1%	1%	3%	4%	1%	2%
Basketbal	1%	1%	1%	1%	0%	0%	1%	1%	1%	0%
Darts	1%	0%	1%	2%	0%	1%	0%	0%	2%	0%
Jeu de boules	1%	0%	0%	1%	1%	4%	0%	0%	1%	1%
Judo	1%	5%	1%	0%	0%	0%	6%	3%	1%	0%
Paardensport	1%	5%	3%	1%	1%	0%	1%	10%	1%	2%

om overzicht te krijgen zijn de vakjes die 10% of hoger zijn gekleurd

3.4. Redenen om te sporten

De sportbeoefenaars geven aan met name te sporten vanwege de lichaamsbeweging (gezondheid), opbouw van de conditie, kracht of lenigheid en vanwege het plezier/ leuke activiteit. Wat opvalt is dat 't.o.v. 2012 'plezier' met 11% is gedaald en 'gezellig, sociaal' met 9%. De redenen hangen deels samen met de leeftijd. Zo staat bij kinderen het vaakst plezier voorop, terwijl onder Bredanaars van 25 jaar en ouder lichaamsbeweging/gezondheid veruit de meest genoemde reden is.

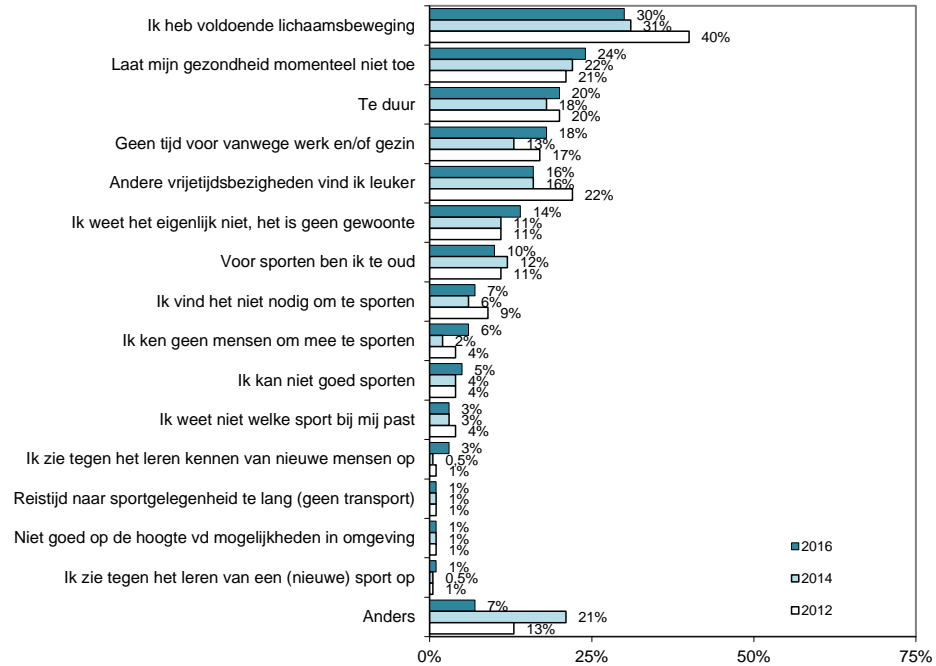
Grafiek 3.4: Redenen om te sporten (in % van alle Bredanaars die sporten)

3.5. Redenen om niet te sporten

Aan de niet-sporters is gevraagd waarom ze niet aan sport doen. Zij geven met name aan al genoeg lichaamsbeweging te hebben, dat hun gezondheid het niet toelaat, ze sporten te duur vinden, ze het te druk te hebben met werk/gezin of dat ze andere dingen leuker vinden om te doen. Vergeleken met 2012 wordt minder vaak genoemd dat men al voldoende lichaamsbeweging heeft en vaker dat de gezondheid het niet toelaat.

Grafiek 3.5: Reden om niet te sporten (in % van alle Bredanaars die niet sporten)

3.6. Zelfbeeld sporter

Tot slot is aan alle Bredanaars gevraagd of ze zichzelf als 'sporter' zien. Dit is het derde kengetal van de Richtlijn- Sportdeelname- Onderzoek:

Kengetal 3: "Zelfbeeld sporters":
percentage respondenten op totale populatie dat zichzelf tamelijk of zonder meer sporter noemt.

Van de Bredanaars voelt 35% zichzelf tamelijk tot zonder meer sporter. Dit is iets lager dan in 2012 en 2014 en vergelijkbaar tot hoger dan in de jaren daarvoor.

Tabel 3.6a: Zelfbeeld Bredanaar wat betreft sportbeoefening (in % alle Bredanaars)

	'01	'05	'07	'10	'12	'14	'16
Ja, zonder meer	17%	18%	14%	16%	17%	18%	14%
Ja, tamelijk	15%	15%	20%	14%	20%	19%	21%
Enigszins, nauwelijks, niet	68%	67%	66%	70%	63%	63%	65%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Logischerwijs hangt dit "sportgevoel" in grote mate samen met de daadwerkelijke sportbeoefening, zoals onderstaande tabel toont. Mannen voelen zichzelf relatief vaker 'sporter' in vergelijking met vrouwen. Jongeren voelen zichzelf relatief vaker 'sporter' in vergelijking met volwassenen. Bredanaars in huishoudens met een hoger inkomen en hoger opgeleide Bredanaars sporten vaker en voelen zich ook vaker 'sporter'.

Tabel 3.6b: Percentage Bredanaars dat zich (tamelijk of zonder meer) sporter voelt

	'01-'05	'05-'07	'07-10	2012	2014	2016
Totaal Breda	32%	33%	32%	37%	37%	35%
<i>Naar sportbeoefening</i>						
Ja (sportbeoefenaar)	47%	47%	43%	45%	44%	44%
Nee (geen sport)	7%	7%	7%	10%	12%	9%
<i>Naar leeftijd (6+)</i>						
6-15 jaar	55%	61%	59%	66%	62%	60%
16-24 jaar	41%	41%	43%	52%	45%	46%
25-44 jaar	38%	35%	31%	37%	41%	40%
45-64 jaar	24%	27%	25%	28%	29%	26%
65+	9%	11%	14%	21%	20%	16%
<i>Naar sekse (6+)</i>						
Man	38%	38%	37%	41%	42%	39%
Vrouw	28%	31%	24%	33%	31%	31%
<i>Naar opleiding (18+)</i>						
Lagere opleiding	16%	14%	16%	17%	21%	15%
Middelbare Opleiding	31%	30%	27%	32%	32%	28%
Hogere opleiding	39%	36%	32%	41%	40%	38%
<i>Naar inkomen (18+)</i>						
< € 2100,-	-	-	17%	27%	27%	24%
€ 2.100,- € 3.400,-	-	-	26%	28%	35%	33%
> € 3.400,-	-	-	36%	44%	39%	39%

4. WIJZE VAN SPORTBEOEFENING

Vervolgens is met de sportbeoefenaars doorgedaan op de drie meest beoefende sporten. Er wordt in hoofdstuk 4 ingegaan op het organisatorisch verband waarin de sport wordt beoefend (§ 4.1), of de sport in training/competitieverband wordt beoefend (§ 4.2) en waar de sport wordt beoefend (§ 4.3).

4.1. Organisatorisch verband

Allereerst is gekeken naar het organisatorisch verband waarin deze meest beoefende sport plaatsvindt. Ook hierbij wordt gebruik gemaakt van een kengetal, zoals beschreven in de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek. Dit kengetal luidt als volgt:

Kengetal 4: "Organisatorisch verband van sportbeoefening":
percentage Bredanaars dat meest beoefende sport uitoefent in verenigingsverband, commercieel verband, ongebonden en/of anders georganiseerd.

Een sporter kan op verschillende manieren sport beoefenen: in verenigingsverband, in commercieel verband, zoals in een sporthal of fitnesscentrum, of ongebonden met vrienden, familie of alleen. Daarnaast kan de sport ook beoefend worden binnen het bedrijf, via sociaal-cultureel werk of op andere manieren georganiseerd zijn.

Van alle meest beoefende sporten wordt 41% beoefend in verenigingsverband.

Tabel 4.1a: Organisatorisch verband meest beoefende sporten⁵

	2001	2005	2007	2010	2012	2014	2016
In verenigingsverband	40%	42%	45%	46%	47%	45%	41%
Commercieel verband (sport-/ fitnesscentrum)	24%	24%	26%	29%	25%	23%	23%
Alleen, ongeorganiseerd	33%	33%	28%	35%	37%	38%	35%
In groepsverband georganiseerd door respondent zelf, familie/ vrienden	#	#	#	#	#	26%	28%
Anders georganiseerd *	10%	10%	10%	15%	15%	19%	18%

* georg. evenement (13%), bedrijfssport (2%), sportvakantie (1%), sociaal cultureel werk (2%), anders (6%)

⁵ In de rapportage van 2014 was de groep ongeorganiseerd, alleen en in groepsverband met familie, vrienden en kennissen foutief weergegeven

Onderstaande tabel maakt duidelijk dat het organisatorisch verband rechtstreeks samenhangt met de sport die wordt beoefend. Zo zijn er echte verenigingssporten, sporten die voornamelijk in commercieel verband worden beoefend en sporten die met name ongeorganiseerd worden gedaan.

Enkele voorbeelden: verenigingssporten: hockey, veldvoetbal, tennis, in commercieel verband: fitness en ongeorganiseerde sporten: wandelsport, wielrennen/ toerfietsen/ mountainbiken en hardlopen.

Tabel 4.1b: Organisatorisch verband sporten

	In verenigingsverband	Commercieel verband	Ongeorganiseerd, Alleen	In groepsverband met familie, vrienden	Anders georganiseerd
Totaal (meest beoefende sport)	41%	23%	35%	28%	18%
Fitness, individueel (binnen)	8%	74%	27%	10%	6%
Hardlopen/joggen/trimmen	10%	3%	87%	15%	16%
Veldvoetbal	87%	2%	35% ⁶	47%	32%
Wandelen	6%	2%	69%	35%	9%
Zwemsport (excl. waterpolo)	30%	20%	44%	19%	16%
Hockey	98%	0%	14%	30%	29%
Wielrennen/fietsen	9%	2%	83%	39%	15%
Tennis	83%	4%	12%	29%	19%
Fitness, in groepsverband (binnen)	21%	84%	4%	5%	4%
Danssport	60%	27%	27%	34%	33%
Yoga (ook pilates en poweryoga)	12%	68%	19%	10%	11%
Golf	60%	9%	21%	41%	23%
Mountainbiken	4%	1%	65%	49%	13%
Fitness, buiten zoals bootcamp	18%	51%	10%	22%	18%
Biljart/poolbiljart/snooker	17%	1%	24%	54%	17%
Gymnastiek/turnen	56%	9%	21%	32%	30%
Vecht- en verdedigingssporten	80%	16%	11%	23%	25%
Paardensport	51%	12%	32%	8%	25%
Skien/langlaufen/snowboarden	0%	4%	20%	65%	26%
Bridge	59%	4%	14%	47%	18%
Atletiek	83%	0%	34%	21%	34%
Bowling	18%	4%	16%	62%	4%
Badminton	60%	0%	14%	42%	7%
Volleybal	79%	2%	14%	33%	30%
Judo	97%	3%	14%	8%	28%
Schaatsen	49%	17%	34%	34%	9%
Zeilen/surfen	22%	6%	53%	47%	25%

Blauw vak: $\geq 70\%$

⁶ Voetbal wordt veel via een vereniging beoefend, maar ook veel ongeorganiseerd op pleintjes en op schoolpleinen. Een deel geeft aan dat ze én voetballen in een vereniging én op het (school)plein (sommige kruisen dan "alleen" aan, anderen "met vrienden").

Jongeren beoefenen hun sport vaker in verenigingsverband, volwassenen vaker ongeorganiseerd (alleen).

Tabel 4.1c: Organisatorisch verband sporten naar definitie/sportindeling/leeftijd

	In verenigingsverband	Commercieel verband	Ongeorganiseerd, Alleen	In groepsverband met familie, vrienden	Anders georganiseerd
Totaal (meest beoefende sport)	41%	23%	35%	28%	18%
Naar indeling					
Competitiesporten	50%	32%	22%	24%	18%
Wandelen, fietsen, zwemmen en seizoensport	17%	8%	66%	29%	16%
Denksporten	47%	5%	27%	45%	17%
Recreatieve spelletjes /sporten	18%	2%	22%	57%	14%
Naar leeftijd					
6-12 jaar	84%	7%	27%	35%	33%
13-17 jaar	76%	14%	29%	39%	37%
18-29 jaar	23%	29%	39%	25%	13%
30-44 jaar	21%	25%	44%	26%	12%
45-64 jaar	20%	25%	44%	23%	9%
65+	28%	16%	40%	26%	12%

4.2. Trainingsverband/competitie

Vervolgens is gekeken of de sport in trainings- en/of competitieverband wordt beoefend. Het kengetal dat de RSO hiervoor aangeeft luidt:

Kengetal 5: "Trainingsverband/competitiesport":
 enerzijds het percentage Bredanaars dat lessen cursussen of trainingen volgt voor de meest beoefende sport, anderzijds het percentage Bredanaars dat de meest beoefende sport beoefent in toernooien/ sportevenementen.

De helft van de sporters volgt zijn of haar meest beoefende sport via lessen, cursussen of trainingen en een derde doet de meest beoefende sport in competitieverband of toernooivorm.

Tabel 4.2a: Trainingsverband/competitiesport meest beoefende sport (in % beoefenaars)

	2001	2005	2007	2010	2012	2014	2016
Lessen/ cursussen of trainingen	46%	47%	50%	50%	52%	53%	50%
- lessen/cursussen	-24%	-23%	- 20%	- 29%	- 30%	26%	26%
- trainingen	-24%	- 29%	- 34%	- 37%	- 38%	38%	36%
Competitie of toernooien	27%	30%	33%	33%	35%	36%	32%
- competitie	- 20%	- 22%	- 25%	- 28%	- 27%	26%	25%
- toernooien/sportevenementen	- 14%	- 16%	-20%	-25%	- 26%	23%	21%
Geen van bovenstaande twee	44%	44%	40%	40%	40%	36%	41%

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het trainingsverband/competitiesport naar de verschillende sporten.

De tabel maakt duidelijk dat ook het volgen van trainingen of het sporten in competitieverband, samenhangt met de sport die wordt beoefend. Bij de echte verenigingsporten, zoals veldvoetbal en hockey, wordt het meest in competitieverband gespeeld.

Bij de hockey en danssport volgen relatief de meeste beoefenaars trainingen of lessen. Wandelen, fietsen en skiën zijn sporten die slechts in beperkte mate in trainingsverband of als competitiesport beoefend.

Tabel 4.2b: Trainingsverband/competitiesport

	Lessen/ cursussen of trainingen	Competitie of toernooien	Geen van de twee
Totaal (meest beoefende sport)	50%	32%	41%
Fitness, individueel (binnen)	32%	1%	68%
Hardlopen/joggen/trimmen	15%	27%	63%
Veldvoetbal	83%	85%	11%
Wandelsport	6%	2%	93%
Hockey	97%	90%	2%
Zwemsport (excl. waterpolo)	45%	6%	53%
Wielrennen/toerfietsen/mountainbiken	9%	14%	81%
Tennis	51%	56%	25%
Fitness, groep: aerobics/spinning/zumba (binnen)	83%	1%	17%
Danssport	94%	30%	6%
Yoga (ook pilates en poweryoga)	81%	1%	19%
Golf	57%	41%	33%
Mountainbiken	9%	13%	80%
Fitness, buiten zoals bootcamp	82%	4%	16%
Biljart/poolbiljart/snooker	10%	28%	65%
Gymnastiek/turnen	77%	25%	22%
Paardensport	83%	47%	14%
Vecht- en verdedigingssporten	93%	20%	7%
Skiën/langlaufen/snowboarden	13%	0%	87%
Bridge	8%	63%	33%
Atletiek	80%	52%	13%
Badminton	33%	23%	63%
Volleybal	79%	67%	16%
Bowling	12%	20%	76%
Judo	100%	42%	0%
Schaatsen	53%	25%	44%
Zeilen/surfen	6%	10%	84%

Blauw vak: ≥70%

Jongeren beoefenen hun sport vaker in verenigingsverband, waardoor ze dus ook vaker aan trainingen en competitie meedoen. Van de sportende 45-plussers volgt twee derde geen lessen of competitie

Tabel 4.2c: Trainingsverband/competitiesport

	Lessen/ cursussen of trainingen	Competitie of toernooien	Geen van de twee
Totaal (meest beoefende sport)	50%	32%	41%
Naar indeling			
Competitiesporten	63%	36%	32%
Wandelen, fietsen, zwemmen en seizoensport	25%	16%	66%
Denksporten	11%	53%	42%
Recreatieve spelletjes /sporten	11%	25%	70%
Naar leeftijd			
6-12 jaar	94%	54%	5%
13-17 jaar	83%	64%	17%
18-29 jaar	39%	19%	55%
30-44 jaar	38%	22%	48%
45-64 jaar	25%	16%	64%
65+	22%	15%	66%

4.3. Plaats van sportbeoefening

In deze paragraaf wordt belicht op welke plaatsen de sport het meest wordt uitgeoefend. We onderscheiden de volgende sportaccommodaties en sportvoorzieningen:

- **Officiële binnensportaccommodatie**, zoals sporthal, gymlokaal, fitnesscentrum/ sportschool, overdekt of combizwembad, ijshal/ijsbaan (binnen,) tennisbaan (binnen), klimhal, karthal etc.
- **Officiële buitensportaccommodatie**, zoals voetbalveld, hockeyveld, tennisbaan (buiten), openluchtzwembad, ijsbaan (buiten/half overdekt), manege etc.
- **Sportvoorziening in de openbare ruimte**, zoals halfpipe, basketbalpleintje, trapveldje/voetbalkooi (met goals) etc.
- **Andersoortige voorziening**, zoals park, bos, bergen, strand, meer, openbare weg, buurthuis, wijkcentrum, café, huis/tuin etc.

Van alle sporters beoefent 87% hun sport binnen Breda. Binnen Breda wordt het vaakst gesport in een officiële binnensportaccommodatie. Daarnaast sport vier op de tien sporters (ook) buiten Breda.

Tabel 4.3a: Voorziening of plaats van beoefening van alle sporten

	2012	2014	2016
Binnen Breda	86%	87%	87%
Officiële binnensport accommodatie	39%	42%	38%
Officiële buitensport accommodatie	24%	23%	25%
Sportvoorziening in de openbare ruimte	10%	7%	9%
Andersoortige voorziening	22%	25%	26%
Buiten Breda	42%	37%	39%
Officiële binnensport accommodatie	10%	9%	9%
Officiële buitensport accommodatie	12%	10%	10%
Sportvoorziening in de openbare ruimte	6%	4%	4%
Andersoortige voorziening	17%	19%	20%

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de locaties waar de meest beoefende sporten worden beoefend. Binnen Breda worden squash, schaatsen, fitness (groep), judo, gymnastiek, dansen, vecht- en verdedigingssporten voornamelijk in officiële binnensportaccommodaties gedaan. Hockey, veldvoetbal en tennis worden in Breda met name in officiële buitensportaccommodaties gedaan. Van alle sporten worden zeilen/surfen, skiën - logischerwijs – en wielrennen, mountainbiken, het vaakst buiten Breda beoefend.

Tabel 4.3b: Voorziening of plaats van beoefening meest beoefende sport

	Binnen Breda	Officiële binnensport accommodatie	Officiële buitensport accommodatie	Sportvoorziening in de openbare ruimte	Andersoortige voorziening	Buiten Breda	Officiële binnensport accommodatie	Officiële buitensport accommodatie	Sportvoorziening in de openbare ruimte	Andersoortige voorziening
Totaal (meest beoefende sport)	87%	38%	25%	9%	26%	39%	9%	10%	4%	20%
Fitness, individueel (binnen)	94%	76%	1%	4%	18%	24%	12%	1%	3%	11%
Hardlopen/joggen/trimmen	92%	3%	9%	14%	72%	50%	2%	2%	8%	42%
Veldvoetbal	92%	6%	81%	20%	7%	25%	2%	20%	3%	4%
Hockey	95%	18%	93%	9%	1%	26%	5%	25%	0%	1%
Zwemsport (excl. waterpolo)	85%	69%	14%	5%	8%	37%	18%	5%	6%	15%
Wandelsport	87%	1%	3%	7%	77%	70%	0%	2%	4%	66%
Wielrennen/mountainbike	86%	1%	4%	10%	74%	86%	0%	2%	8%	79%
Tennis	87%	27%	75%	2%	2%	35%	12%	27%	2%	3%
Fitness, groep (binnen)	93%	88%	1%	2%	6%	20%	15%	1%	1%	5%
Danssport	91%	77%	9%	3%	15%	25%	12%	3%	0%	14%
Yoga (ook pilates en poweryoga)	93%	60%	0%	2%	33%	13%	4%	0%	0%	9%
Golf	54%	4%	48%	1%	4%	77%	3%	70%	3%	4%
Mountainbiken	77%	0%	7%	18%	62%	84%	0%	17%	26%	54%
Fitness, buiten zoals bootcamp	85%	21%	6%	18%	47%	39%	4%	6%	8%	26%
Biljart/poolbiljart/snooker	88%	25%	1%	20%	43%	38%	7%	0%	7%	23%
Gymnastiek/turnen	97%	81%	9%	6%	14%	6%	6%	2%	0%	0%
Vecht- en verdedigingssporten	90%	77%	10%	3%	8%	26%	16%	7%	0%	5%
Paardensport	78%	16%	55%	5%	17%	45%	14%	26%	5%	17%
Skiën/langlaufen/snowboarden	29%	6%	0%	4%	19%	87%	12%	25%	23%	42%
Atletiek	94%	19%	66%	11%	19%	23%	4%	6%	2%	11%
Bridge	87%	13%	0%	11%	65%	37%	7%	2%	4%	26%
Bowling	84%	64%	0%	7%	14%	41%	23%	0%	5%	14%
Badminton	86%	67%	0%	7%	14%	35%	14%	2%	2%	16%
Volleybal	91%	72%	16%	5%	12%	42%	26%	5%	5%	16%
Judo	89%	83%	6%	3%	0%	17%	17%	0%	0%	0%
Schaatsen	100%	89%	14%	11%	6%	28%	14%	3%	8%	6%
Zeilen/surfen	13%	0%	35%	0%	10%	97%	3%	19%	13%	65%
Jeu de boules	83%	14%	28%	17%	34%	38%	0%	0%	3%	34%
Squash	93%	90%	0%	0%	3%	31%	28%	0%	0%	3%
Tafeltennis	86%	43%	0%	18%	32%	46%	4%	0%	11%	32%

Blauw vak: ≥70%

4.4. Eigendomsverdeling officiële binnen- en buitensportaccommodaties

Aan de sporters die in Breda gebruik maken van een officiële binnen- of buitensportaccommodatie is gevraagd naar de exacte locatie. Op deze manier is bepaald in welke mate gebruik wordt gemaakt van de accommodaties die gemeentelijk eigendom zijn. Van de gebruikte binnensportaccommodaties is drie op de tien gemeentelijk bezit, bij de buitensportaccommodaties is dit acht op de tien.

Tabel 4.4a: Voorziening of plaats van beoefening van alle sporten, gemiddelde definitie

	2012	2014	2016
<i>Binnensport accommodatie</i>			
Gemeentelijk	30%	33%	31%
Derden	63%	61%	59%
Overig/onbekend	<u>7%</u>	<u>7%</u>	10%
	100%	100%	100%
<i>Buitensport accommodatie</i>			
Gemeentelijk	78%	85%	79%
Derden	19%	14%	15%
Overig/onbekend	<u>3%</u>	<u>1%</u>	6%
	100%	100%	100%

Eigendomsverdeling officiële binnensportaccommodaties

Van de sporten die binnen worden beoefend, vindt 31% plaats op locaties van de gemeente, zes op de tien op locaties van derden en van 10% is dit niet te bepalen. Uitsplitsing van de eigendomsverdeling naar sport maakt dit inzichtelijker. Te zien is dat bijvoorbeeld fitness vrijwel volledig in locaties van derden (sportscholen) wordt gedaan en indoorschaatsen in Breda volledig op een gemeentelijke locatie (ijsshal).

Tabel 4.4b: Eigendomsverdeling binnensportaccommodaties

	Gemeen- telijk	Derden	Overig/ onbekend	Totaal
Alle sporten volgens gemiddelde definitie	31%	59%	10%	100%
<i>Sporten die vaak binnen worden beoefend</i>				
Fitness (individueel of in een groep)	2%	96%	2%	100%
Zwemsport	75%	15%	9%	100%
Danssport	38%	53%	9%	100%
Yoga (ook pilates en poweryoga)	7%	58%	35%	100%
Indoortennis	80%	16%	4%	100%
Gymnastiek/turnen	57%	10%	33%	100%
Indoorhockey	83%	12%	5%	100%
Vecht- en verdedigingssporten	34%	37%	29%	100%
Volleybal	87%	3%	10%	100%
Schaatsen	100%	0%	0%	100%

Blauw vak: $\geq 70\%$

Onderstaande tabel geeft voor de sporten die het vaakst binnen worden beoefend de meest gebruikte officiële binnensportaccommodaties.

Tabel 4.4c: Meest genoemde binnensportaccommodaties

Fitness (individueel, in een groep, of bootcamp)	Basic Fit, twee vestigingen (161x), Pellikaan Health Club (80x), Fit4Free (69x), Black and White (25x), Medifit (22x), It's my Health (16x), Arendse Health Club (13x), Enjoy Sports (22x), Topsportplaza (21x), Gemeentelijk Sportcentrum Breda (19x). Fitnesscentrum Prinsenbeek (12x), Gymnasium (10x), Anytime Fitness (10x) Hart for her (6x), FysioFit Ulvenhout (6x), Raw Fit (5x), Impact Sports Academy (4x), Fitness for all (4x), Keep Fit (3x) Sport Assistance (3x)
Zwemsport (excl. waterpolo)	Zwembad Sonsbeeck (58x), Zwembad Wisselaar (41x), ClubPellikaan (8x), ZwemPerfect (6x), Arendse Health Club (4x), De drie Berken (3x), Revant (2x)
Danssport	Ghislaine Dance Company (8x), Dansschool Djazzle (8x), The Loads/Nieuwe Veste (8x), Nicole van Twist (Prinsenbeek) (8x), The Scene (6x), Dansstudio Jump (5x), Dansschool vd Pluim (4x), Dansschool Tiggelman (4x), Markenhagen Scholengemeenschap (3x), Lotuz (2x)
Yoga	Black & White (15x), Club Pellikaan (8x), Yogasite (8x), YogaStudio/Yogaschool (5x), Enjoy Sports (3x), Copacabana (2x), Karibu Yoga (2x)
Tennis	TV Prinsenbeek Blaashal (10x), Ballonhal Markant (9x), Raketcentrum Optisport (8x), Tennispark BLTV (5x), TV Teteringen De Gouwen (5x), Jeugdland Ulvenhout (3x),
Gymnastiek/turnen	Sportzalen op scholen/Gymzalen (11x), Gymzaal Twaalfbunder (3x), de Drie Linden (6x)
Hockey	Gemeentelijk Sportcentrum (3x)
Vecht- en verdedigingssporten	Boksvereniging Bredase Ring (5x), Back2theGym (4x), Fight for Victory (4x), Gymzaal Ronde (3x), Kickfit (2x), Karate do-youkou (2x), en in verschillende gymzalen
Volleybal	De Scharen (7x), De drie Linden (12x), De Ganzerik (2x), Sporthal BredaBeach (3x)
Schaatsen	Kunstijsbaan Breda (28x)
Squash	Bress (15x), Racketcentrum (9x), Ontmoetingscentrum Jeugdland (4x)

Eigendomsverdeling officiële buitensportaccommodaties

Sporten die relatief vaak op officiële buitensportaccommodaties (sportvelden, banen e.d.) worden gedaan zijn bijvoorbeeld veldvoetbal, atletiek, hockey en tennis. In de meeste gevallen wordt hierbij gebruik gemaakt van gemeentelijke buitensportaccommodaties, bij twee sporten (paardensport en golf) met name van accommodaties van derden.

Tabel 4.4c: Eigendomsverdeling buitensportaccommodaties

	Gemeen- telijk	Derden	Overig/ onbekend	Totaal
Alle sporten volgens gemiddelde definitie	79%	15%	6%	100%
<i>Naar sport</i>				
Veldvoetbal	97%	1%	2%	100%
Hockey	97%	0%	2%	100%
Tennis	65%	34%	1%	100%
Golf	0%	98%	2%	100%
Atletiek (en enkele joggers/hardlopers)	100%	0%	0%	100%
Zwemsport (excl. waterpolo)	97%	0%	3%	100%
Paardensport	17%	66%	17%	100%

Blauw vak: $\geq 70\%$

Volgende tabel geeft voor de sporten die het vaakst buiten worden beoefend de meest gebruikte officiële buitensportaccommodaties.

Tabel 4.4d: Meest genoemde buitensportaccommodaties

Veldvoetbal	Tussen de Leien, Jeka (39x), De Heikant, Beek Vooruit (38x), De Blauwe Kei, Baronie(34x), Heksenwiel, Boeimeer (28x), De Roosberg, vv Bavel (24x), De Gouwen, DIA (20x), Jeugdland, UVV (8x), Kwakkelhutstraat, TVC Breda (7x), Ruitersboslaan, SAB (4x), Hooghuis voetbal, The Gunners (7x), Kadijkje, Advendo (6x), Paradijs, WDS (6x)
Hockey	Heerbaan, Push (76x), Ginneken, Zwart Wit (45x), De Heikant, HC Prinsenbeek (44x), Burg. de Manlaan, BH&BC (25x), De Gouwen, MHCT (13x)
Tennis	Tennispark De Mark, TV Markant (36x), Tennispark De Ijpelaar (16x), De Heikant, TC Prinsenbeek (14x), Tennispark TV Heksenwiel (13x), Jeugdland, UTV (10x), Tennispark BLTV (8x), Princenhage (8x), Hooghuys, TV Haagse Beemden (6x), De Gouwen, TV Teteringen (5x), De Roosberg, TV Bavel, (4x), Tennispark 't Ei (4x).
Golf	Golfclub de Haenen (20x), Golfvereniging Albatross (10x), Golfclub Princenbosch (7x), golfclub Toxandria (5x), landgoed Bergvliet (3x)
Atletiek (en enkele hardlopers)	Dr. Schaepmanlaan, AV Sprint (51x)
Zwemsport (excl. waterpolo)	Zwembad Wolfslaar (26x)
Paardensport	Hippisch Centrum, manege De Roosberg (6x), en verder kleinere maneges als Huybregts, Horstakkers, Balemans, Hoeveneind

4.5. Beoordeling officiële binnen- en buitensportaccommodaties

Aan de sportende Bredanaars van 18 jaar en ouder is gevraagd van welke officiële binnen- of buitensportaccommodatie ze het meest gebruik maken. Van alle sporters geeft 56% aan gebruik te maken van een officiële accommodatie, vaker een binnensport accommodatie, dan een buitensportaccommodatie.

Tabel 4.5a: % sportende Bredanaars dat gebruik maakt van officiële accommodaties (en welke het meest)

	Totaal	18-24	25-44	45-64	65+	Man	Vrouw	Lager opgeleid	Middelbaar	Hoger opgeleid
Officiële binnensport accommodatie	41%	49%	43%	40%	35%	38%	46%	37%	44%	42%
Officiële buitensport accommodatie	15%	18%	17%	14%	12%	18%	12%	10%	12%	19%
Sport niet in officiële accommodatie	43%	33%	40%	46%	53%	44%	42%	53%	44%	39%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Beoordeling officiële Bredase sportaccommodaties

Negen van de tien respondenten geven een zeven of hoger voor de officiële sportaccommodaties in Breda. Gemiddeld worden de officiële Bredase accommodaties met een 7,7 beoordeeld. Dit geldt in gelijke mate als onderscheid gemaakt wordt tussen binnen- en buitensportaccommodaties.

Tabel 4.5b: Beoordeling officiële Bredase sportaccommodaties

	Totaal	Binnen-sport accom.	Buiten-sport accom.
Gemiddeld cijfer	7,7	7,7	7,8
5 of lager	3%	4%	3%
6	8%	9%	5%
7	27%	27%	24%
8	42%	41%	47%
9	15%	14%	16%
10	5%	5%	5%
	100%	100%	100%

4.6. Tevredenheid sport- en beweefaciliteiten in de eigen omgeving

Van alle volwassen Bredanaars is ruim zeven op de tien (zeer) tevreden met de sport- en beweefaciliteiten in de eigen omgeving, slechts 3% is niet tevreden. De overige 25% heeft geen duidelijke mening.

Tabel 4.6: Tevredenheid sport- en beweefaciliteiten in de eigen omgeving

	Ze er te vre den	Te vre den	Niet te vre den, niet on te vre den	On te vre den	Ze er on te vre den	
Totaal	13%	59%	25%	3%	0%	100%
Naar leeftijd						
18-24	15%	62%	18%	5%	0%	100%
25-44	15%	57%	25%	3%	0%	100%
45-64	12%	62%	24%	2%	0%	100%
65+	12%	60%	25%	2%	1%	100%
Naar sekse						
Man	13%	61%	23%	3%	0%	100%
Vrouw	13%	58%	26%	3%	0%	100%
Naar opleiding						
Lager	10%	61%	24%	5%	0%	100%
Middelbaar	13%	58%	27%	2%	0%	100%
Hoger	15%	60%	23%	2%	0%	100%
Netto hh inkomen per maand						
< €2100	12%	55%	29%	4%	0%	100%
€2100 - €3400	13%	61%	23%	2%	1%	100%
Meer dan €3400	15%	65%	18%	2%	0%	100%
Sportbeoefening						
Ja	16%	64%	18%	2%	0%	100%
Nee	6%	47%	43%	4%	0%	100%

5. BEWEGEN

In dit hoofdstuk wordt gekeken in hoeverre de Bredanaar voldoende beweegt. Dit wordt gedaan middels de Nederlandse Norm Gezond Bewegen⁷, de fitnorm en de combinorm. Ook wordt gekeken naar gewicht, lengte en de Body Mass Index (BMI).

5.1. Achtergrond

In paragrafen 5.2 tot 5.5 worden de gezond bewegings-, fit- en combinorm behandeld volgens de huidige aanpak.

5.2. Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB)

De definities van de Norm Gezond Bewegen zijn:

<u>Norm Gezond Bewegen voor Jeugd (<18 jaar)</u> : dagelijks een uur matig intensieve lichamelijke activiteit, waarbij de activiteiten minimaal tweemaal per week gericht zijn op het verbeteren of handhaven van lichamelijke fitheid (kracht, lenigheid en coördinatie)
<u>Norm Gezond Bewegen voor Volwassenen (18 jaar en ouder)</u> : een half uur matig intensieve lichamelijke activiteit op tenminste vijf dagen van de week

Aan beide groepen is gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen maand gemiddeld per week aan de norm hebben voldaan. Gemiddeld geven de Bredanaars aan 4,3 dagen per week te bewegen. Van de 18-minners voldoet 31% aan de beweegnorm, van de 18-plussers 50%.

Tabel 5.2a: Aantal dagen per week lichaamsbeweging (volw. 30 min./kinderen 60 min., in % 6 jaar en ouder)

	2007 (juni)	2010 (sept.)	2012 (sept.)	2014 (sept/okt)	2016 (okt)	18-	18+
Gemiddeld aantal dagen	4,9	4,5	4,4	4,4	4,3	5,0	4,3
7 dagen	41%	31%	24%	23%	23%	31%	22%
6 dagen	9%	4%	11%	11%	11%	13%	11%
5 dagen	14%	21%	19%	19%	18%	22%	17%
4 dagen	10%	9%	11%	11%	11%	10%	11%
3 dagen	10%	14%	13%	14%	14%	13%	15%
2 dagen	8%	11%	11%	13%	11%	6%	11%
1 dag	4%	4%	5%	5%	6%	3%	6%
0 dagen	4%	5%	5%	3%	6%	2%	7%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Kleur blauw: voldoet aan norm

Het gemiddeld aantal dagen dat Bredanaars bewegen, is hoger bij kinderen en verschilt maar beperkt per volwassen leeftijdsgroep.

Tabel 5.2b: Gemiddeld aantal dagen per week lichaamsbeweging volwassenen 30 min./kinderen 60 min.

	2007 (juni)	2010 (sept.)	2012 (sept.)	2014 (sept/okt)	2016 (okt)
Totaal 6+	4,9	4,5	4,4	4,4	4,3
Kinderen 6-15 jaar	4,7	4,7	5,0	5,1	5,0
Volwassenen 16+	4,9	4,5	4,4	4,3	4,3
16-24 jaar	4,9	4,6	4,7	4,6	4,3
25-44 jaar	4,8	4,4	4,3	4,2	4,2
45-64 jaar	5,3	4,6	4,5	4,4	4,3
65+	4,5	4,4	4,1	4,4	4,2

⁷ Bron: Nationaal Kompas Volksgezondheid, RIVM

5.3. Fitnorm

Daarnaast is aan zowel jongeren als volwassenen het aantal keer per week gevraagd waarop men minimaal 20 minuten zwaar inspannende lichaamsbeweging doet, waarbij men sneller gaat ademen en bezweet raakt. Om te voldoen aan de fitnorm moet men minstens drie keer per week gedurende 20 minuten van deze intensieve lichaamsbeweging verrichten.

Fitnorm (alle leeftijden): Tenminste drie keer per week 20 minuten intensief bewegen

Acht op de tien Bredanaars geeft aan wekelijks minimaal een keer zodanig intensief te sporten of te bewegen dat men sneller moet ademen of gaat zweten. Van de Bredanaars voldoet 39% aan de fitnorm (=minstens 3 keer per week bewegen), dit is lager dan in 2014 en vergelijkbaar met 2012.

Tabel 5.3a: Aantal keer per week 20 minuten intensieve beweging (in % alle Bredanaars van 6 jaar en ouder)

	2007 (juni)	2010 (sept.)	2012 (sept.)	2014 (sept/okt)	2016 (okt)	18-	18+
Gemiddeld aantal keer per week	1,8	1,8	2,2	2,4	2,3	2,7	2,2
>= 3 keer per week	28%	30%	38%	44%	39%	53%	38%
7 keer of meer per week	6%	2%	4%	5%	4%	2%	5%
6 keer per week	1%	1%	2%	3%	2%	3%	2%
5 keer per week	4%	5%	7%	9%	6%	7%	6%
4 keer per week	5%	5%	8%	9%	9%	17%	8%
3 keer per week	11%	17%	17%	18%	18%	24%	17%
2 keer per week	19%	21%	23%	22%	21%	26%	20%
1 keer per week	20%	18%	17%	15%	16%	13%	17%
0 keer per week	33%	31%	22%	19%	24%	8%	25%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Kleur blauw: voldoet aan norm

Kinderen en jongeren(16-24 jaar) bewegen vaker intensief dan 25-plussers. Hoe hoger de leeftijd, des te minder vaak er intensief wordt bewogen.

Tabel 5.3b: Gemiddeld aantal keer per week 20 minuten intensieve beweging

	2007 (juni)	2010 (sept.)	2012 (sept.)	2014 (sept/okt)	2016 (okt)
Totaal 6+	1,8	1,8	2,2	2,4	2,3
Kinderen 6-15 jaar	2,3	2,7	3,0	3,2	2,7
Volwassenen 16+	1,7	1,6	2,1	2,3	2,1
16-24 jaar	2,3	2,1	2,7	2,8	2,6
25-44 jaar	1,8	1,8	2,3	2,5	2,5
45-64 jaar	1,6	1,7	2,2	2,3	2,1
65+	1,3	1,0	1,3	1,8	1,7

5.4. Combinorm

Iemand voldoet aan de combinorm wanneer hij/zij ten minste aan één van bovenstaande normen voldoet. Van alle Bredanaars voldoet circa twee derde aan de combinorm, dit is vergelijkbaar met 2014.

Tabel 5.4: % Bredanaars dat voldoet aan de combinorm

	2007 (juni)	2010 (sept.)	2012 (sept.)	2014 (sept/okt)	2016 (okt)
Voldoet aan combinorm	69%	62%	64%	67%	64%
• Voldoet aan NNGB én Fitnorm	21%	19%	23%	25%	24%
• Voldoet aan NNGB of Fitnorm	47%	42%	41%	41%	40%
Voldoet niet aan combinorm	31%	38%	36%	33%	36%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

5.5. Samenvattend beweegnormen

Zoals gezegd voldoet twee derde van alle Bredanaars aan de combinorm. Naar doelgroepen zijn er beperkte verschillen in het voldoen aan de combinorm. 45-plussers voldoen iets minder vaak aan de combinorm dan 45-minners. Jongens voldoen wat vaker aan de combinorm dan meisjes.

Tabel 5.5: % Bredanaars dat voldoet aan de NNGB-, fit- en combinorm (in maand van onderzoek)

						NNGB en Fitnorm Voldoet aan een van beide	NNGB-norm	Fit norm	
	2007 (juni)	2010 (sept.)	2012 (sept.)	2014 (sept/okt)	2016 (okt)				
NNGB (6+)	63%	51%	49%	48%	48%		48%		
Fitnorm (6+)	28%	30%	38%	44%	39%			39%	
Combinorm (6+)	69%	62%	64%	67%	64%	= 24%	40%		
Kinderen 6-15 jaar	58%	62%	67%	70%	64%	= 20%	44%	31%	53%
Volwassenen 16+	71%	62%	64%	66%	64%	= 24%	40%	53%	38%
16-24 jaar	83%	62%	73%	70%	71%	= 31%	40%	53%	50%
25-44 jaar	65%	63%	64%	67%	64%	= 26%	38%	49%	42%
45-64 jaar	77%	61%	64%	67%	62%	= 21%	41%	49%	34%
65+	60%	64%	56%	62%	61%	= 19%	42%	51%	29%
Mannen					64%	= 24%	40%	46%	46%
Vrouwen					63%	= 22%	41%	52%	38%
Jongens					74%	= 23%	47%	36%	58%
Meisjes					63%	= 16%	41%	26%	47%
Opleiding (18+)									
Lager opgeleid					60%	= 21%	39%	50%	31%
Middelbaar opgeleid					64%	= 25%	39%	50%	39%
Hoger opgeleid					63%	= 22%	41%	48%	38%
Sportbeoefening									
Ja					67%	= 26%	41%	47%	46%
Nee					54%	= 16%	28%	49%	21%

5.6. Gewicht, lengte en BMI

De gemiddelde Bredanaar van 16 jaar en ouder is 174 cm lang en weegt 75 kilo. Dit is de laatste jaren redelijk constant.

Tabel 5.6a: Lengte volwassen Bredanaar (16+)

	2007	2010 (juni)	2010 (sept)	2012	2014	2016
Gem. lengte	174	174	174	174	174	174
< 150 cm	0%	0%	0%	0%	0%	0%
150 – 159 cm	5%	5%	4%	6%	5%	5%
160 – 169 cm	26%	27%	30%	27%	28%	27%
170 – 179 cm	38%	36%	34%	35%	34%	36%
180 – 189 cm	25%	25%	24%	25%	25%	26%
190 – 199 cm	7%	6%	7%	6%	7%	6%
200 + cm	0%	0%	1%	1%	0%	0.5%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 5.6b: Gewicht volwassen Bredanaar (16+)

	2007	2010 (juni)	2010 (sept)	2012	2014	2016
Gem. gewicht	74kg	76kg	75 kg	75kg	75kg	75kg
<50 kg	1%	1%	1%	1%	1%	1%
50 – 59 kg	11%	11%	11%	11%	13%	11%
60 – 69 kg	27%	23%	25%	26%	23%	25%
70 – 79 kg	27%	26%	27%	26%	27%	26%
80 – 89 kg	20%	21%	20%	20%	20%	20%
90 – 99 kg	9%	11%	11%	11%	9%	10%
100 – 109 kg	3%	4%	4%	3%	4%	4%
110 + kg	2%	2%	1%	1%	3%	3%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Kinderen van 6 tot 16 jaar zijn gemiddeld 152 cm lang en 42 kg zwaar. Dit is zowel iets langer als iets zwaarder dan in eerdere jaren.

Tabel 5.6c: Lengte kinderen (6-15 jaar)

	2007	2010	2012	2014	2016
Gem. lengte	150	148	150	151	152
< 150 cm	44%	50%	45%	43%	40%
150 – 159 cm	16%	20%	21%	19%	19%
160 – 169 cm	21%	14%	17%	20%	23%
170 – 179 cm	15%	12%	12%	12%	15%
180 – 189 cm	3%	3%	3%	5%	3%
190 – 199 cm	1%	1%	1%	1%	0.3%
200 + cm	0%	0%	0%	0%	0%
	100%	100%	100%	100%	100%

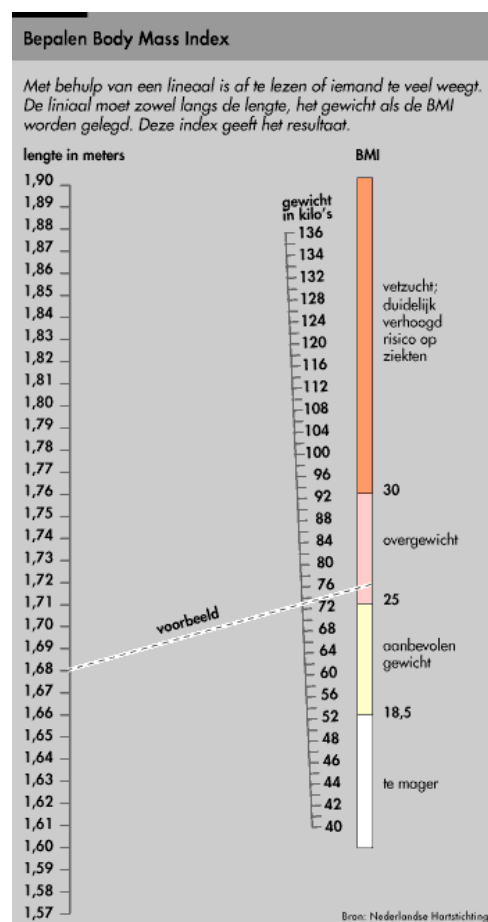
Tabel 5.6d: Gewicht kinderen (6-15 jaar)

	2007	2010	2012	2014	2016
Gem. gewicht	41kg	39kg	40kg	40kg	42kg
< 49 kg	65%	77%	73%	74%	67%
50 – 59 kg	24%	13%	15%	16%	21%
60 – 69 kg	8%	8%	8%	7%	8%
70 – 79 kg	2%	2%	2%	2%	3%
80 – 89 kg	1%	0%	0%	0%	1%
90 – 99 kg	0%	0%	0%	0%	0%
100 + kg	0%	0%	0%	0%	0%
	100%	100%	100%	100%	100%

De Body Mass Index (BMI) geeft aan in hoeverre sprake is van een gezond gewicht. Door het lichaamsgewicht in kilogram te delen door de lengte in meter in het kwadraat ontstaat een getal: de BMI. Voorbeeld: een man die 75 kilo weegt en 1,83 meter lang is heeft een BMI van $75 : 1,83^2 = 22,4$. De World Health Organisation definieert overgewicht aan de hand van de BMI: voor volwassenen geldt: boven de 25 is er sprake van overgewicht, boven de 30 van obesitas of adipositas (vetzucht) en boven de 35 van ernstige adipositas. Voor kinderen van 6-18 zijn er vergelijkbare schalen en deze schalen verschillen voor jongens en meisjes en per leeftijd. In de tabellen is hier rekening mee gehouden. De classificatie komt voort uit epidemiologisch onderzoek: de kans op een aan overgewicht gerelateerde ziekte neemt toe met het stijgen van de BMI.

Figuur: BMI-definitie volwassenen

De gemiddelde BMI van Bredanaars van 16 jaar en ouder is net als in eerdere jaren 25. Het percentage Bredanaars met overgewicht is met 40% ook vergelijkbaar met eerdere jaren. Bij de jeugd tot en met 15 jaar worden de laatste jaren iets meer kinderen met ondergewicht gemeten. De gemiddelde BMI voor kinderen schommelt de laatste jaren tussen de 17 en 18.

Tabel 5.6e: Gemiddelde BMI

	2007	2010 (juni)	2010 (sept)	2012	2014	2016
Gemiddelde BMI* (van Bredanaars van 16+)	24	25	25	25	25	25
Ondergewicht (< 18,5)	2%	3%	2%	2%	3%	4%
Normaal gewicht (18,5-25)	62%	55%	58%	59%	58%	56%
Licht/ matig overgew. (25-30)	29%	33%	32%	31%	30%	29%
Ernstig overgewicht (30+)	<u>6%</u>	<u>9%</u>	<u>8%</u>	<u>8%</u>	<u>9%</u>	11%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Gemiddelde BMI* (Bredanaars van 6-15 jaar)	18	#	18	17	17	18
Ondergewicht	10%	#	9%	17%	22%	17%
Normaal gewicht	78%	#	76%	71%	68%	72%
Licht/ matig overgewicht	9%	#	13%	10%	9%	9%
Ernstig overgewicht	<u>3%</u>	#	<u>2%</u>	<u>2%</u>	<u>1%</u>	2%
	100%	#	100%	100%	100%	100%

* De grenzen van onder- en overgewicht voor kinderen van 6-15 jaar en volwassenen zijn verschillend

Tabel 5.6f geeft de resultaten naar de verschillende doelgroepen. Te zien is dat overgewicht vaker voorkomt bij mannen, 45-plussers, lager opgeleiden en niet-sporters.

Tabel 5.6f: Gemiddelde BMI Bredanaars en % Bredanaars dat boven het aanbevolen gewicht weegt

	BMI					% boven het normale gewicht				
	2007	2010	2012	2014	2016	2007	2010	2012	2014	2016
Totaal (6+)	24	24	24	24	24	33%	37%	36%	36%	37%
<i>Sekse (6+)⁸</i>										
Man/jongen	24	24	24	24	24	39%	43%	42%	40%	40%
Vrouw/meisje	23	23	23	23	24	26%	32%	31%	32%	34%
<i>Leeftijd (6+)</i>										
6-15	18	18	17	17	18	12%	15%	12%	10%	11%
16-24	22	22	22	22	22	9%	11%	13%	15%	14%
25-44	24	24	24	24	24	31%	34%	33%	30%	32%
45-64	25	26	25	25	26	46%	49%	47%	49%	49%
65+	26	26	26	26	26	51%	58%	54%	55%	58%
<i>Opleiding (18+)</i>										
Lager	26	26	26	26	26	50%	52%	58%	51%	57%
Middelbaar	24	25	25	25	25	34%	43%	40%	43%	44%
Hoger	24	24	24	24	24	35%	32%	34%	33%	33%
<i>Huishoudinkomen. (18+)</i>										
< €2100	25	26	25	25	25	37%	52%	41%	42%	46%
€2100 - €3400	25	25	25	25	25	40%	43%	46%	39%	45%
> €3400	24	24	24	25	25	35%	33%	34%	40%	36%
<i>Sporter (6+) zie voetnoot⁸ tabel b</i>										
Ja	23	23	23	23	23	29%	34%	34%	32%	33%
Nee	25	25	25	25	25	39%	46%	46%	51%	47%

⁸ A

	BMI 2016	% boven het normale gewicht 2016
Totaal (6+)	24	36%
<i>Sekse (6-17)</i>		
Jongens	18*	11%
Meisjes	18	11%
<i>Sekse (18+)</i>		
Mannen	25	46%
Vrouwen	25	38%

B

	BMI 2016	% boven het normale gewicht 2016
Totaal (6+)	24	36%
<i>Sporter</i>		
Jeugd (6-15)	18	9%
Volwassenen(16+)	24	37%
<i>Niet sporter</i>		
Jeugd (6-15)*	18	26%
Volwassenen (16+)	26	48%

*) Deze groep is vrij klein

Bijlage.

BIJLAGE 1: AANTAL RESPONDENTEN NAAR DOELGROEP

Aantallen respondenten naar persoonskenmerk

De resultaten in hoofdstukken 3 en 5 worden gepresenteerd op persoonsniveau. De gegevens zijn van 2864 Bredanaars van 6 jaar en ouder.

Totaal	2864 x	Opleiding	
		Lager	15%
Leeftijd		Middelbaar	21%
6-15 jaar	22%	Hoger	32%
16-24 jaar	15%	Niet aan 18-minners gevraagd+geen antw.	<u>31%</u>
25-44 jaar	25%		100%
45-64 jaar	19%	Beoefent een sport	
65+	19%	Ja	75%
Geen antwoord	<u>1%</u>	Nee	<u>25%</u>
	100%		100%
Sekse			
Man	52%		
Vrouw	<u>48%</u>		
	100%		

Aantallen respondenten naar sport

De 2864 respondenten hebben antwoorden gegeven over 4260 sporten die ze beoefenen. De resultaten naar sport zijn gebaseerd op onderstaande aantallen.

Totaal	4260x	Paardensport	59x
		Skiën/langlaufen/snowboarden	54x
Naar definitie (zie hoofdstuk 2)		Bridge	49x
Wekelijks beoefende sporten (excl. wandel./fietsen)	1789x	Atletiek	47x
Sporten volgens gemiddelde definitie	3697x	Bowling	45x
		Badminton	43x
		Volleybal	43x
Naar sportindeling		Judo	36x
Competitiesporten	2361x	Schaatsen	35x
wandelen, fietsen, zwemmen en seizoenssport	1518x	Zeilen/surfen	32x
denksporten	66x	Jeu de boules	29x
recreatieve spelletjes /sporten	175x	Squash	29x
		Tafeltennis	28x
Naar sporten		Darts	26x
Fitness, individueel (binnen)	572x	Skeelers/skaten	23x
Hardlopen/joggen/trimmen	460x	Basketbal	19x
Veldvoetbal	309x	Roeien	16x
Wandelsport	262x	Schaken	15x
Zwemsport (excl. waterpolo)	244x	Duiksport	14x
Hockey	241x	Handbal	14x
Wielrennen/toerfietsen	240x	(Berg)klimsport	14x
Tennis	207x	Kano	11x
Fitness, groep: aerobics/spinning/zumba (binnen)	183x	Motorsport	10x
Danssport	124x	Waterpolo	8x
Yoga (ook pilates en poweryoga)	104x	Korfbal	6x
Golf	97x	Schietsport	6x
Mountainbiken	85	Midgetgolf	5x
Fitness, buiten zoals bootcamp	73	Honkbal/softbal	4x
Biljart/poolbiljart/snooker	70	Dammen	2x
Gymnastiek/turnen	66	Andere sport	135x
Vecht- en verdedigingssporten	61		

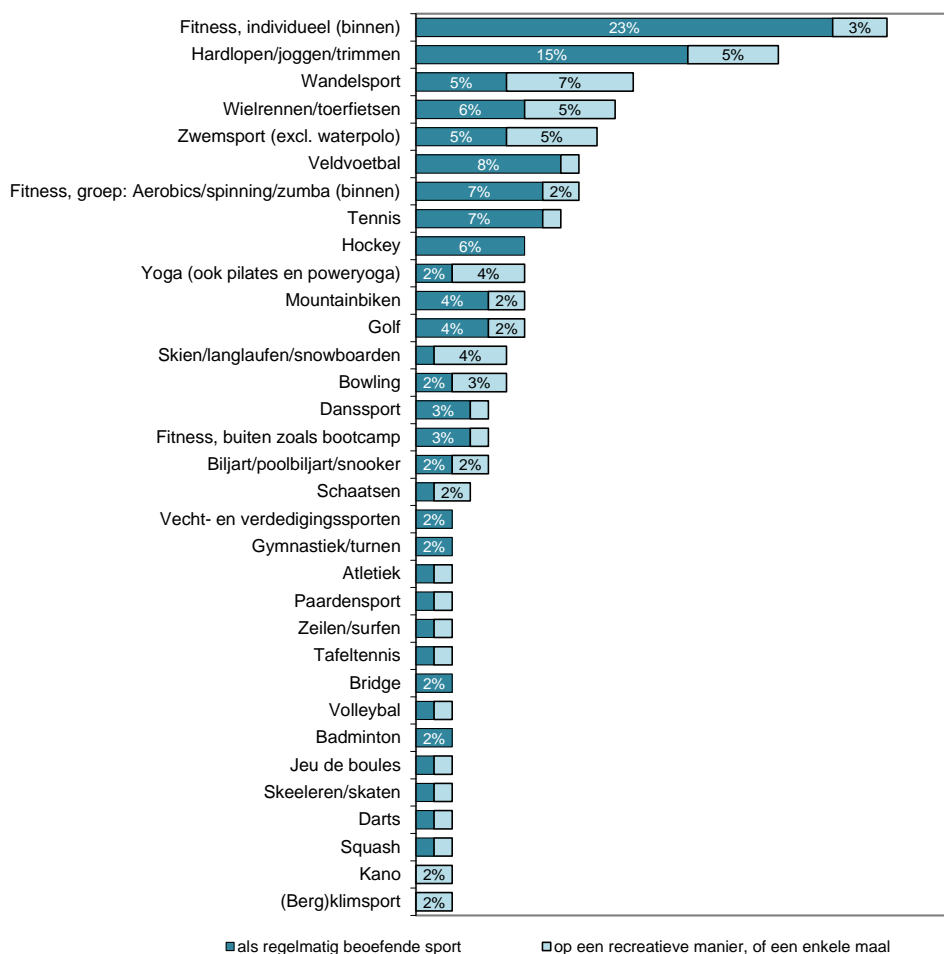
BIJLAGE 2: DEFINITIEVERSCHIL SPORTBEOEFENING

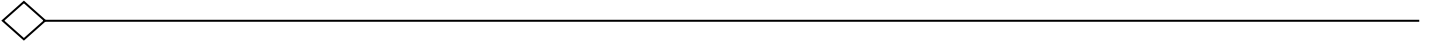
In tabel 2.1 (in het onderzoekskader) wordt het verschil uitgelegd tussen de gemiddelde – door RSO en Breda gebruikte - definitie van sporten en de uitgebreide definitie.

Definitie	Type sport	Frequentie	Gemiddeld aantal sporten per sporter	Percentage dat aan deze definitie voldoet (richtinggevend landelijk gemiddelde)
Gemiddeld	Sporten die mensen zelf zien/voelen als sport en spontaan noemen	Minimaal eens per maand	1,5 à 2	65%
Uitgebreid	Alle sporten en bewegingsvormen die mensen uit een lijst kiezen, dus ook denksporten, seizoenssporten en recreatiesporten	Minimaal eens per maand	2 à 3	70%

Onderstaande tabel maakt dit verschil visueel. Te zien is dat met name wandelen vaker recreatief/incidenteel dan als regelmatig beoefende sport wordt gedaan. Hetzelfde geldt voor fietsen, zwemmen, yoga en skiën. Ook bij bowling, biljarten, kanoën en klimsport is vaker sprake van recreatie dan van sportbeoefening.

Grafiek B2: Sporten: als regelmatig beoefende sport + recreatief/incidenteel (de in dit rapport gebruikte definitie en de uitgebreide definitie)

Vragenlijst Sport en bewegen volwassenen

SPORT

De volgende vragen gaan over sportbeoefening. Het gaat om activiteiten die u in de afgelopen twaalf maanden heeft verricht volgens gebruiken en regels uit de sportwereld. U moet dus denken aan bijvoorbeeld badminton, fitness, toerfietsen en schaken, maar niet aan tuinieren, puzzelen of fietsen naar de bakker. Sporten die u tijdens de vakanties heeft beoefend tellen wel mee; sporten tijdens lessen lichamelijke oefening op school niet.

S1. Welke sport of sporten heeft u *in de afgelopen twaalf maanden* beoefend?

☐ 1 atletiek	☐ 26 mountainbiken
☐ 2 badminton	☐ 27 motorsport
☐ 3 basketbal	☐ 28 paardensport
☐ 4 biljart/ poolbiljart/ snooker	☐ 29 roeien
☐ 5 bowling	☐ 30 schaatsen
☐ 6 bridge	☐ 31 schaken
☐ 7 dammen	☐ 32 schietsport
☐ 8 danssport	☐ 33 skeelers/ skaten
☐ 9 darts	☐ 34 skiën/ langlaufen/ snowboarden
☐ 10 duiksport	☐ 35 squash
☐ 11 fitness, individueel (binnen)	☐ 36 tafeltennis
☐ 12 fitness, in een groep zoals aerobics, spinning en zumba (binnen)	☐ 37 tennis
☐ 13 fitness, buiten zoals bootcamp	☐ 38 vecht- en verdedigingssporten (excl. judo)
☐ 14 golf	☐ 39 veldvoetbal
☐ 15 gymnastiek/ turnen	☐ 40 volleybal
☐ 16 handbal	☐ 41 wandelsport
☐ 17 hardlopen/ joggen/ trimmen	☐ 42 waterpolo
☐ 18 hockey	☐ 43 wielrennen/toerfietsen
☐ 19 honkbal/ softbal	☐ 44 yoga (ook pilates en poweryoga)
☐ 20 jeu de boules	☐ 45 zeilen/surfen
☐ 21 judo	☐ 46 zwemsport (excl. waterpolo)
☐ 22 kano	☐ 47 andere sport, namelijk.
☐ 23 (berg)klimsport	
☐ 24 korfbal	
☐ 25 midgetgolf	☐ 48 geen sport

S2. Als u alles bij elkaar optelt, hoeveel keer heeft dan u *in de afgelopen twaalf maanden in totaal* gesport?

- Nul keer → **Wat is voor u de belangrijkste reden om niet te sporten?** (*maximaal 3 antwoorden aankruisen*)
- Ik vind het niet nodig om te sporten
 - Voor sporten ben ik te oud
 - Ik weet het eigenlijk niet, het is geen gewoonte
 - Ik heb voldoende lichaamsbeweging
 - Te duur
 - Reistijd naar een sportgelegenheid is te lang (geen goed transport, te ver weg)
 - Heb ik helemaal geen tijd voor vanwege werk en/of gezin
 - Andere vrijetijdsbezigheden vind ik leuker
 - Laat mijn gezondheid momenteel niet toe
 - Ik kan niet goed sporten
 - Ik weet niet welke sport bij mij past
 - Ik zie tegen het leren van een (nieuwe) sport op
 - Ik zie tegen het leren kennen van nieuwe mensen op
 - Ik ben niet goed op de hoogte van de sportmogelijkheden in mijn omgeving
 - Ik ken geen mensen om mee te sporten
 - Anders, te weten: _____
- naar vraag S11

- keer → naar vraag S3

De volgende vragen gaan over de sporten die u heeft aangekruist bij vraag S1. U kunt maximaal drie sporten invullen. Zou u hiervoor het nummer willen noteren dat bij vraag S1 bij de betreffende sport(en) is aangegeven. Als er meer dan drie sporten in aanmerking komen, vul dan de drie sporten in die u de afgelopen twaalf maanden het meest heeft beoefend, te beginnen met de vaakst beoefende sport.

	Sport 1	Sport 2	Sport 3
S3. Welke sporten heeft u de afgelopen twaalf maanden het meest beoefend?			
	↓	↓	↓
S4. Hoeveel keer heeft u deze sport(en) in de afgelopen twaalf maanden beoefend? x x x
	↓	↓	↓
S5. Beoefende u deze sport in de afgelopen twaalf maanden... (Per sport meer antwoorden mogelijk)			
a. Als lid van een sportvereniging	☐	☐	☐
b. Als abonnee/lid/cursist van een fitnesscentrum of andere commerciële sportaanbieder	☐	☐	☐
c. In het kader van bedrijfssport	☐	☐	☐
d. Via het sociaal-cultureel werk, sportbuurtwerk of welzijnswerk	☐	☐	☐
e. Tijdens een georganiseerde sportvakantie	☐	☐	☐
f. Als deelnemer georganiseerd sportevenement	☐	☐	☐
g. In groepsverband, georganiseerd door uzelf, familie, vrienden en/of kennissen	☐	☐	☐
h. Alleen, ongeorganiseerd	☐	☐	☐
i. Anders, namelijk: _____	☐	☐	☐
	↓	↓	↓
S6. Heeft u voor deze sport in de afgelopen 12 mnd deelgenomen aan ... (per sport meer antw. mogelijk)			
a. Lessen/ cursussen	☐	☐	☐
b. Trainingen	☐	☐	☐
c. Competitie	☐	☐	☐
d. Toernooien/ sportevenementen	☐	☐	☐
e. Geen van bovenstaande	☐	☐	☐
	↓	↓	↓
S7. Op welke locatie(s) in of buiten Breda heeft u deze sport in de afgelopen 12 mnd beoefend? Bij gebruik officiële accommodaties in Breda ook graag de naam van de accommodatie en/of vereniging noemen. We onderscheiden:			
<ul style="list-style-type: none"> • Officiële <u>binnens</u>sportaccommodatie zoals sporthal, gymlokaal, fitnesscentrum/ sportschool, overdekt of combizwembad, ijshal/ijsbaan (binnen,) tennisbaan (binnen), klimhal, karthal etc. • Officiële <u>buitens</u>sportaccommodatie zoals voetbalveld, hockeyveld, tennisbaan (buiten), openluchtzwembad, ijsbaan (buiten/ halfoverdekt), manege etc. • Sportvoorziening in de openbare ruimte zoals halfpipe, basketbalpleintje, trapveldje/voetbalkooi (met goals) etc. • Andersoortige voorziening zoals park, bos, bergen, strand, meer, openbare weg, buurthuis, wijkcentrum, café, huis/tuin etc. 			
In Breda:			
a. Officiële <u>binnens</u> sportaccommodatie	☐ nl: _____	☐ nl: _____	☐ nl: _____
b. Officiële <u>buitens</u> sportaccommodatie	☐ nl: _____	☐ nl: _____	☐ nl: _____
c. Sportvoorziening in de openbare ruimte	☐	☐	☐
d. Andersoortige voorziening	☐	☐	☐
Buiten Breda:			
e. Officiële <u>binnens</u> sportaccommodatie	☐	☐	☐
f. Officiële <u>buitens</u> sportaccommodatie	☐	☐	☐
g. Sportvoorziening in de openbare ruimte	☐	☐	☐
h. Andersoortige voorziening	☐	☐	☐

S8. Welke soort officiële sportaccommodatie in Breda gebruikt u het meest?

- Officiële binnenssportaccommodatie in Breda
- Officiële buitensportaccommodatie in Breda
- Ik maak geen gebruik van een officiële sportaccommodatie in Breda → naar vraag S10

S9. Kunt u een rapportcijfer geven voor deze sportaccommodatie?

1 staat voor zeer ontevreden, 10 voor zeer tevreden

S10. Wat is voor u de belangrijkste reden om te sporten? (Maximaal 3 antwoorden aankruisen)

- Lichaamsbeweging/gezondheid
- Advies opvolgen van arts/fysiotherapeut
- Kan met specifieke aandoening deze sport doen
- Afslanken
- Opbouw van conditie, kracht en/of lenigheid
- Competitie, meten met anderen
- Prestatie, jezelf verbeteren
- Leren nieuwe vaardigheden
- Leuke activiteit/plezier
- Uitlaatklep voor dagelijks leven/ontspanning
- Gezelligheid/sociale contacten
- Zakelijke contacten
- Lekker buiten zijn
- Weinig/geen reistijd nodig
- Niet duur
- Goede voorzieningen, accommodatie
- Aanzien/status

S11. De volgende vragen worden aan iedereen gesteld, ongeacht of men het afgelopen jaar heeft gesport.

Hoe tevreden bent u over de sport- en beweefaciliteiten in uw omgeving?

- Zeer tevreden
- Tevreden
- Niet tevreden, niet ontevreden
- Ontevreden
- Zeer ontevreden

S12. Ziet u zichzelf als sporter?

- nee, in het geheel niet
- nee, nauwelijks
- enigszins
- ja, tamelijk
- ja, zonder meer

BEWEGEN

De volgende vraag gaat over lichaamsbeweging, zoals wandelen of fietsen, tuinieren, sporten, en andere lichaamsbeweging op school/werk, in het huishouden of in uw vrije tijd. Het gaat om alle lichaamsbeweging die tenminste even inspannend is als stevig doorlopen of fietsen.

B1. Hoeveel dagen per week heeft u tenminste 30 minuten per dag zulke lichaamsbeweging? Het gaat om het gemiddeld aantal dagen van een normale week in de afgelopen maand.

Aantal dagen per week:

De volgende vraag gaat over inspannende lichaamsbeweging, waarvan u merkbaar sneller gaat ademen en die lang genoeg duurt om bezweet te raken, zoals sporten en andere inspannende activiteiten op school/werk, in het huishouden of in uw vrije tijd.

- B2. Hoe vaak per week beoefent u inspannende sporten of zware lichamelijke activiteiten die lang genoeg duren om bezweet te raken?** Het gaat om inspannende lichaamsbeweging die tenminste 20 minuten per keer duurt. Neem in uw gedachten een normale week in de afgelopen maand.

Aantal keer per week:

In het kader van sporten en gezondheid wordt er ook naar uw lengte en gewicht gevraagd.

- B3. Wat is uw lengte?** _____ centimeters
- B4. Wat is uw gewicht?** _____ kilogrammen

PERSOONSKENMERKEN

Nu volgt een aantal algemene vragen

- 1. Wat is uw leeftijd?** _____ jaar

- 2. Wat is uw gezinssituatie?**

- woon alleen → naar vraag 4
- woon bij ouders/verzorgers
- ben gehuwd/woon samen met partner zonder kinderen → naar vraag 4
- ben gehuwd/woon samen met partner met kinderen
- woon alleen met kind(eren)
- anders, namelijk.....

- 3. Hoeveel personen telt uw huishouden uzelf meegerekend?** _____ personen

- 4. Wat is uw postcode?** 48

- 5. Wat is uw hoogst voltooide opleiding? (met diploma afgesloten)**

- geen onderwijs
- lager onderwijs, basisonderwijs
- lager beroepsonderwijs: vbo, lbo, ambacht-, huishoudschool, ihno, lts, vmbo
- middelbaar onderwijs: (m)ulo, mavo, vmbo-t
- middelbaar beroepsonderwijs: mbo, uts, mts, meao, mds, mas
- hoger onderwijs: havo, vwo, mms, hbs, gymnasium
- hoger beroepsonderwijs: hbo, hts, heao
- wetenschappelijk onderwijs, universiteit
- weet niet
- anders

- 6. Wat is uw geslacht?**

- man
- vrouw

- 7. Verricht u betaalde werkzaamheden?**

- ja, voor meer dan 12 uur in de week → naar vraag 9
- ja, 12 uur of minder in de week
- nee

- 8. Wat is uw hoofdbezigheid overdag?**

- student / scholier
- huisvrouw/-man
- werkloos / AWW / WAO
- gepensioneerd/prepensioen
- vrijwilligerswerk
- anders

9. De volgende vraag gaat over uw inkomen. Kunt u aangeven in welke categorie het netto inkomen per maand van uw huishouden valt. Bedoeld wordt het netto inkomen per maand waarover uw huishouden (u en uw eventuele partner) kan beschikken (exclusief het inkomen van eventuele kinderen). Indien u een inwonend kind bent 'geen antwoord' aankruisen.

- minder dan € 1100,- per maand
- € 1100,- tot € 1500,- per maand
- € 1500,- tot € 2100,- per maand
- € 2100,- tot € 2600,- per maand
- € 2600,- tot € 3400,- per maand
- € 3400,- tot € 4300,- per maand
- € 4300,- en meer per maand
- geen antwoord

10. In welke mate voelt u zich gelukkig?

- erg gelukkig
- gelukkig
- niet gelukkig/ niet ongelukkig
- niet zo gelukkig
- ongelukkig
- weet niet/ geen antwoord

11. De gemeente doet ook onderzoek via Internet. Zou u daar aan willen meewerken?

(Aanmelden kan via www.bredapanel.nl 'Aanmelden digipanel')

- ja, ik heb me al aangemeld
- ja, wil ik aan meewerken, mijn e-mailadres is:.....
- nee
- weet niet

12. Hiermee zijn we aan het einde gekomen van deze enquête. Heeft u nog opmerkingen over deze vragenlijst?

Hartelijk dank voor uw medewerking.